

Prof. dr hab. Andrzej PIECZYWOK

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

a.pieczywok@wp.pl

ORCID: 0000-0002-4531-0630

LOKALNA PRZESTRZEŃ KSZTAŁTOWANIA BEZPIECZEŃSTWA CZŁOWIEKA

LOCAL SPACE FOR SHAPING HUMAN SECURITY

Streszczenie

Bezpieczeństwo lokalne, jako najniższy element bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, jest przedmiotem zainteresowań wielu dziedzin i dyscyplin naukowych, a w szczególności nauk prawnych, nauk o bezpieczeństwie i socjologii. Lokalna przestrzeń kształtowania bezpieczeństwa człowieka ma kluczowe znaczenie dla jakości życia mieszkańców i rozwoju społeczności. Prezentowany artykuł poświęcony został tematyce bezpieczeństwa personalnego na gruncie społeczności lokalnej. Kluczowym zagadnieniem jest stan poczucia bezpieczeństwa i zagrożenia w wymiarze indywidualnym. Elementy te zostają powiązane w bezpośredni sposób z funkcjonowaniem społeczności lokalnej, jej zagrożeniami, perspektywami rozwojowymi. Celem artykułu jest określenie znaczenia lokalnej przestrzeni w procesie kształtowania bezpieczeństwa człowieka. Artykuł składa się z czterech części: wprowadzenia, istoty i rodzajów przestrzeni lokalnych, instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych form kształtowania bezpieczeństwa lokalnego oraz podsumowania.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, społeczeństwo, przestrzeń lokalna, instytucjonalne formy bezpieczeństwa, pozainstytucjonalne formy bezpieczeństwa

Summary

Local security, as the lowest element of a state's internal security, is the subject of interest of many fields and scientific disciplines, in particular legal sciences, security sciences and sociology. The local space for shaping human security is crucial for the quality of life of residents and the development of communities. The presented article is devoted to the issue of

personal security in the local community. The key issue is the state of feeling of security and threat on an individual level. These elements are directly linked to the functioning of the local community, its threats and development prospects. The aim of the article is to determine the importance of local space in the process of shaping human security. The article consists of four parts: introduction, the essence and types of local spaces, institutional and non-institutional forms of shaping local security, and conclusion.

Keywords: *security, society, local space, institutional forms of security, non-institutional forms of security*

Wprowadzenie

Kształtowanie bezpieczeństwa w przestrzeni lokalnej to proces, który obejmuje działania na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa mieszkańcom w ich bezpośrednim otoczeniu. Obejmuje zarówno działania prewencyjne, jak i reagowanie na zagrożenia, a także tworzenie przestrzeni sprzyjającej poczuciu bezpieczeństwa i budowaniu kapitału społecznego.

Warto zauważyć, że lokalna przestrzeń społeczna coraz bardziej balansuje na granicy między stabilnością a nieuporządkowaniem, co jest wyraźnie widoczne w procesach formowania się norm i wartości. Nieustanne zmiany i adaptacje sprawiają, że czasami tylko na chwilę udaje się utrzymać stan równowagi. W sytuacjach kryzysowych (zagrożenia naturalne, pandemia, konflikty zbrojne itp.) społeczeństwa lokalne często muszą na nowo definiować swoje podstawowe wartości i priorytety.

Podkreślić należy, że wartości i priorytety stanowią kluczowe elementy ludzkiego życia, wpływają na decyzje, zachowania i ogólne samopoczucie. Są ze sobą powiązane pomiędzy różnymi aspektami ludzkiego funkcjonowania. W sytuacjach kryzysowych, społeczeństwa lokalne często przechodzą w stan wyższego nieuporządkowania. Tradycyjne struktury społeczne i przekonania ludzkie mogą ulegać dezintegracji, a więc rozpadowi. Jednym z aspektów dezintegracji, a więc miarą jego nieporządku jest zjawisko entropii.

Entropia to pojęcie z termodynamiki, lecz używane czasem przy opisie systemowego bałaganu. W odniesieniu do społeczeństwa lokalnego, pojęcie entropii służy jako pewnego rodzaju metafora (miara niepewności). Może być wykorzystywana do przewidywania zmian w społeczeństwie, wskazując na potencjalne konflikty oraz współpracę społeczną.

Obserwując interakcje między ludźmi, możemy analizować, dlaczego pewne normy utrzymują się dłużej, podczas gdy inne szybciej zanikają, tworząc tym samym wrażenie porządku lub chaosu w zachowaniach społecznych. Często relacje spo-

łeczne ulegają rozpadowi, a cały system poddawany jest działaniu głęboko rozbieżnych sił. To właśnie entropia ukazuje możliwość przewidywania kierunków zmian społecznych w społecznościach lokalnych. Analiza interakcji międzyludzkich z perspektywy entropii oferuje głębsze zrozumienie tych zmian, a także pozwala wskazać na mechanizmy, które nimi kierują.

Entropia staje się również kluczowa w analizie bezpieczeństwa człowieka w społeczeństwie lokalnym, bowiem odnosi się do stopnia, w jakim niepewność i chaos opisują zagrożenia, które wpływają na jakość społecznych interakcji. Analizując procesy zmian i dynamikę społeczną, możemy dostrzec wpływ tych zagrożeń na stabilność społeczności lokalnej oraz na kształtowanie się norm i wartości mieszkańców.

Lokalna przestrzeń to obszar bezpośrednio otaczający człowieka, gdzie odczuwa on bezpieczeństwo w swoim codziennym życiu. Lokalna przestrzeń kształtowania bezpieczeństwa człowieka związana jest z m.in. z bezpieczeństwem komunikacyjnym szczególnie z zapewnieniem bezpieczeństwa w ruchu drogowym, w tym rozwoju infrastruktury rowerowej i pieszej, transportu publicznego oraz wdrażaniu rozwiązań z zakresu zrównoważonej mobilności.

Innym rodzajem bezpieczeństwa lokalnego jest bezpieczeństwo społeczne, a w nim tak ważne obszary, jak budowanie kapitału intelektualnego poprzez wspieranie inicjatyw oddolnych, rozwój współpracy między mieszkańcami i organizacjami pozarządowymi oraz wzmacnianie poczucia przynależności do lokalnej społeczności.

Biorąc pod uwagę sugestie Bogusza Mikuły,¹ który w swoim artykule, w sposób klarowny opisał kapitał ludzki. Uważa on, że można rozpatrywać go poprzez pryzmat trzech poziomów, tj.:

- zarządzania kapitałem intelektualnym indywidualnego człowieka (chodzi tutaj o doświadczenie i edukację pracownika, w konsekwencji prowadząc do zmiany metody realizacji takich działań, jak dobór pracownika, realizacja karier zawodowych, badania przydatności pracowników);
- zarządzania kapitałem ludzkim/kapitałem intelektualnym zespołu pracowniczego (chodzi tutaj o kształtowanie systemów pracy zespołowej, partycypacji, motywacji, struktury organizacyjnej, kultury organizacyjnej oraz wszelkich relacji zachodzących między pracownikami);
- zarządzania kapitałem intelektualnym organizacji (chodzi tutaj o stworzenie takiego systemu organizacyjnego, aby efekt synergii był rezultatem pracy każdego z zespołów, a następnie występował również w powiązaniach między grupami i z otoczeniem).

¹ B. Mikuła, *Kapitał intelektualny jako przedmiot zarządzania*, „Problemy Jakości”, Nr 4, 2002.

W budowaniu spójności społecznej, a także w budowaniu bezpiecznych społeczności lokalnych, ważną kwestią jest odpowiedni poziom zaufania. Może się on odnosić do instytucji życia społecznego, instytucji edukacyjnych, społecznych i mundurowych. Poziom zaufania może przybierać wartość wysoką, średnią lub niską.

Niski poziom zaufania społecznego może wynikać zatem z doświadczania nieprawidłowych relacji, w których występuje deficyt troski, opieki, wsparcia emocjonalnego, poznawczego czy rzeczowego, szczególnie w sytuacjach trudnych, problemowych, krytycznych, a także niedosyt życzliwości, empatii czy wrażliwości. Zaufanie kształtuje się we współpracy, podczas której naturalnie trenuje się konkretne kompetencje społeczne, w atmosferze wzajemnego szacunku i poszanowania godności jej uczestników.

„Zaufanie” to pojęcie analizowane w obszarze różnych dyscyplin naukowych, szczególnie socjologii, psychologii, filozofii i ekonomii. Każda perspektywa badawcza dyktuje swoją definicję, stąd wielość stanowisk w kwestii tego, czym jest zaufanie. Obecnie zaufanie stało się jedną z kompetencji cywilizacyjnych nieodzownych do korzystania z cyfrowych technologii, jak e-zakupy. Kategoria ta ma duży wpływ na budowanie kapitału społecznego. Zaufanie nie tylko łączy się z kapitałem społecznym – jest jednym z podstawowych typów więzi społecznej, stanowi jej ogólną i złożoną miarę. Władysław Zuziak uważa, że w życiu społecznym rola zaufania jest ogromna. Należy zaznaczyć, że profity z urzeczywistnienia tego zjawiska mogą być większe niż z wprowadzania nadmiernej ostrożności. Zatem człowiek jest poniekąd skazany na zaufanie, gdyż jego brak może paraliżować możliwości działania.²

Równie ważnym dla budowania zaufania społecznego są doświadczenia relacji interpersonalnych wyniesione ze środowisk edukacyjnych. Jakość funkcjonowania placówek edukacyjnych szczególnie w wymiarze kontaktów społecznych wpływa modelująco i informacyjnie na osobowość dzieci, młodzieży, ich kompetencje w zakresie nawiązywania i podtrzymywania relacji konstruktywnych, a unikania czy też zrywania niekonstruktywnych i destrukcyjnych zależności.

Celem artykułu jest określenie znaczenia lokalnej przestrzeni w procesie kształtowania bezpieczeństwa człowieka. Główny problem badawczy brzmi następująco: *Jakie elementy lokalnej przestrzeni mają najbardziej znaczący wpływ na bezpieczeństwo człowieka?* Główne metody naukowego rozwiązania problemu badawczego, to metody teoretyczne dotyczące analizy i syntezy literatury przedmiotu.

² W. Zuziak, *Podstawy antropologiczne zaufania. Czy jeszcze sobie ufamy?*, w: W. Zuziak, J. Mysona Barska (red.), *Zaufanie w życiu publicznym*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, Kraków 2014, t. 6, s. 21.

Istota i rodzaje przestrzeni lokalnych

Marek S. Szczepański określa społeczność lokalną jako „szczególny rodzaj zbiorowości ludzkich uwzględnianych często w badaniach społeczno-geograficznych. Cechuje się ona wyraźnie rozwiniętymi interakcjami społecznymi, poczuciem przynależności do określonego zbioru ludzkiego i terytorium oraz sposobem życia (np. odrębność etniczna, uwarunkowania historyczne). W studiach geograficznych natomiast społeczność lokalną uznaje się za zbiorowość ludzką przywiązaną emocjonalnie do niewielkiego terytorium np. miasto, wieś, gmina, parafia. Społeczność tę charakteryzuje ograniczona liczba członków, a relacje między nimi mają charakter bezpośredni, łączy ich wspólnota celów i środków wynikających ze wspólnoty życia, samowystarczalność”³

Każdy człowiek potrzebuje przestrzeni, w której będzie się czuł bezpiecznie i swobodnie. Strefa komfortu, która jest gwarancją poczucia bezpieczeństwa, wymaga przestrzeni. Człowiek jest istotą zakotwiczoną w otaczającą go przestrzeni. Wpływa ona na poczucie szczęścia i bezpieczeństwa, a także efektywność działania i kreatywność. Przestrzeń kształtowania bezpieczeństwa człowieka z jednej strony wypełnia jego otoczenie i środowisko, zaś z drugiej stwarza mu możliwości do kształtowania właściwych postaw.

Pojęcie przestrzeni funkcjonuje w wielu dziedzinach naukowych. Wskazuje to na bardzo szeroki zakres znaczeń tego pojęcia, które nadal uzyskuje coraz to nowe kategorie i cechy.

Bohdan Jałowiecki w swojej publikacji *Społeczne wytwarzanie przestrzeni*, skupiając się na ontologicznym i epistemologicznym znaczeniu przestrzeni, przywołuje koncepcje Henri Lefebvre, który biorąc pod uwagę strukturę i znaczenie tego pojęcia stawia cztery główne tezy dotyczące powyższej problematyki.⁴

Pierwsza z nich wskazuje, że przestrzeń jest „czystą formą, przejrzystością jasnością”, jest tym samym ideą wolną od wszelkich interpretacji. W tym ujęciu przestrzeń jest określona i niezmienna. W drugim ujęciu znaczenia przestrzeni określa się ją jako „wytwór społeczny”, który można opisać i zbadać empirycznie. Przestrzeń jest tutaj „miejszem ludzi oraz wyprodukowanych przez nią przedmiotów i rzeczy”. Przestrzeń oprócz społecznego aspektu posiada również aspekt duchowy, gdyż według autora jest ona „obiektywizacją tego co społeczne, a w konsekwencji tego co duchowe”. W trzecim znaczeniu przestrzeń nie jest ani punktem wyjścia (czyli samą w sobie ideą), ani wytworem społecznym, ale środkiem do działania. Czwarta teza jest roz-

3 M. S. Szczepański, *Podróże po mniejszym niebie*, „Gazeta Uniwersytecka”, Nr 4, 2002.

4 B. Jałowiecki, *Społeczne wytwarzanie przestrzeni*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1988, s. 6.

szerzeniem poprzedniej, tzn. przestrzeń jest „podstawą reprodukcji społecznych stosunków produkcji wytwarzania”⁵.

Osobowość człowieka warunkowana jest biologicznym rozwijaniem i kulturowym kształtowaniem. Stąd też przestrzeń funkcjonowania człowieka wypełniona jest trzema zasadniczymi warstwami jego rozwoju: biologicznym rozwijaniem struktur wrodzonych mózgu, kulturowym kształtowaniu jego świadomości oraz wartościami wypełniającymi kierunek jego egzystencji.

Szukając związków biologiczno-kulturowego (społecznego) rozwoju człowieka w kontekście jego bezpieczeństwa lokalnego, należy wskazać na istotny element tego procesu. Otóż takim podstawowym czynnikiem formującym tą kategorię jest świadomość. Świadomość jest funkcją wrodzonych predyspozycji mózgu oraz środowiska kulturowo-społecznego. To stan czuwania, orientacji w tym, co się dzieje oraz najwyższy poziom rozwoju psychicznego charakterystyczny dla człowieka. Świadomość to specyficzna zdolność umysłu do odzwierciedlania obiektywnej rzeczywistości uwarunkowana społecznymi formami życia człowieka i ukształtowana w toku jego historycznego rozwoju. Jest ona szczególnie ważna w kontekście uwrażliwienia człowieka na jego bezpieczeństwo.

Kształtowanie świadomości bezpiecznego funkcjonowania państwa musi dotyczyć każdego człowieka i stanowić jednocześnie dowód jego dojrzałości odnośnie przeciwdziałania wszelkim zagrożeniom. Uświadamianie jest pierwszym krokiem do kształtowania bezpieczeństwa. Przejawia się ono w różnych formach np. szkolenia, pokazy itp. Celem tego typu przedsięwzięć jest podniesienie ogólnej świadomości w zakresie bezpieczeństwa i ukształtowanie właściwych nawyków.

Biologiczno-kulturowa przestrzeń obecności człowieka wypełniona jest także aksjologią. Aksjologia jest nauką oceniającą rzeczy pod kątem ich wartości, znaczenia, użytkowości. Z tych też powodów stanowi ona nie tylko integralną część realistycznej filozofii, lecz wspólną podstawę dla nauk humanistycznych. Dlatego nie może być obojętna dla psychologii, pedagogiki czy socjologii, które próbując zrozumieć świat i człowieka, nie mogą ignorować fundamentalnych wartości ludzkiej osoby.⁶

W proces tworzenia przestrzeni edukacyjnej wpisana jest dwoistość podmiotów tej przestrzeni (podmioty indywidualne i zespołowe), które implikuje swoistą dwubiegunowość w zakresie realizacji procesów pedagogicznych, wyznaczanych przez cele, wartości, ale też np. przez charakter struktury przestrzeni.⁷

Wymiar osobowy przestrzeni lokalnej oznacza szeroko pojęty kontekst funkcjonowania człowieka obejmujący nie tylko bezpośrednie i pośrednie interakcje między

⁵ B. Jałowiecki, *Społeczne wytwarzanie przestrzeni*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1988, s. 6.

⁶ Por. S. Kowalczyk, *Filozoficzne koncepcje wartości*, „Collectanea Theologica”, Nr 56, 1986, s. 37.

⁷ W. Prokopiuk, *Współczesne aspekty przestrzeni edukacyjnej (wychowawczej)*, w: J. Izdebska, J. Szymanowska, (red.) *Wielowymiarowość przestrzeni życia współczesnego dziecka*, Wydawnictwo Trans Humana, Białystok 2009, s. 156-158.

ludźmi, lecz także te pomiędzy jednostką a elementami materialnymi, społecznymi oraz medialnymi obrazami świata; obejmuje również oddziaływania socjalizacyjne.⁸ Wnosi się też do aspektów wewnętrznego funkcjonowania: psychicznego obejmującego wymiar poznawczy i emocjonalny (psychodynamiczny) z motywacją i postawami oraz duchowego związanego ze świadomym doświadczaniem rzeczywistości. Przestrzeń lokalna powinna zatem dać każdemu człowiekowi możliwość zaistnienia w niej jako aktywny podmiot swobodnie wkraczający na drogę samorealizacji w kierunku pełnowartościowej i permanentnego rozwoju.

Osobowa przestrzeń lokalna człowieka w zakresie jego bezpieczeństwa dość mocno osadzona jest w jego osobowości.

Tożsamość współczesnego człowieka, nazwana przez Gordona Mathewsa „tożsamością konsumenta”⁹, stanowi poważne zagrożenie zarówno dla przyszłości społeczeństwa, jak i samego podmiotu. Człowiek współczesny – jak to określił Erich Fromm – „tylko żyje w złudzeniu, iż wie, czego chce, gdy w istocie chce tylko tego, czego się odeń wymaga. (...) w wyniku tego procesu zatracą swoje ja, bez którego nie ma prawdziwego bezpieczeństwa wolnej jednostki. Utrata własnego ja wzmaga z kolei potrzebę dostosowania się do obowiązujących wzorców”¹⁰. Trudno w takiej sytuacji mówić o poczuciu bezpieczeństwa, gdyż wyrasta ono na tym, co trwałe i mocne. Bezpieczeństwo ontologiczne ma w tej sytuacji – jak twierdzi Anthony Giddens – równie słabe podstawy, co w przypadku sztywnego tradycjonalizmu. Przyjmowanie tożsamości, a raczej pseudotożsamości w odpowiedzi na oczekiwania innych, powoduje, że „(...) jednostka ma poczucie bezpieczeństwa tylko w takim stopniu, w jakim inni uznają jej zachowania za odpowiednie lub rozsądne”¹¹.

Osobowy wymiar bezpieczeństwa człowieka zamieszkującego określoną przestrzeń lokalną związany jest także z podmiotowością i partnerstwem uczestników procesu wychowania.

Podmiotowość to umiejętność kierowania sobą, kreacja siebie, związana z odpowiedzialnością za własne życie.¹² Podmiotowość oznacza: że człowiek jest „kimś”, że ma określoną tożsamość, że posiada mniej lub bardziej wyraźną „indywidualność”, która wyróżnia go od innych, że jego własna działalność zależy w znacznym stopniu od niego samego.¹³

8 K. Illeris, *Trzy wymiary uczenia się. Poznawcze, emocjonalne i społeczne ramy współczesnej teorii uczenia się*, tłum. A. Jurgiel, Wydawnictwo DSWK TWP, Wrocław 2006, s. 152.

9 G. Mathews, *Supermarket kultury. Globalna kultura a tożsamość jednostki*, Wydawnictwo PIW, Warszawa 2003.

10 E. Fromm, *Ucieczka od wolności*, Wydawnictwo Czytelnik, Warszawa 2000, s. 236–237.

11 A. Giddens, *Nowoczesność i tożsamość*, PWN, Warszawa 2001, s. 261.

12 T. Kukulowicz, E. Całka, *Podmiotowość wychowania*, w: F. Adamski (red.), *Poza kryzysem tożsamości*, Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, Kraków 1993, s. 84.

13 T. Tomaszewski, *Człowiek jako podmiot i człowiek jako przedmiot*, w: J. Reykowski, K. Obuchowski (red.), *Studia z psychologii emocji, motywacji i osobowości*, Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław 1985, s. 72.

Prekursorem badań nad zjawiskiem podmiotowości młodzieży jest Andrzej Janowski. Przez podmiotowość rozumie on posiadane przez jednostkę przeświadczenie co do stopnia, w jakim osiągnięcie postawionych sobie przez nią celów jest uzależnione od jej własnej działalności i starań, a w jakim jest rezultatem sił zewnętrznych oddziałujących poza jednostką. Mieć poczucie podmiotowości to być przekonanym, posiadać wiarę we własne możliwości sprawcze. O dużym poczuciu podmiotowości jednostki możemy mówić wówczas, gdy ma ona przeświadczenie, że jej działanie lub postępowanie może w znacznym stopniu wpłynąć na otaczające ją zjawiska.¹⁴

Środowiskowa przestrzeń kreowania bezpieczeństwa człowieka dotyczy kilku znaczących środowisk wychowawczych. W pierwszej kolejności należy wymienić środowisko rodzinne nazywane też często naturalnym miejscem kształtowania poczucia bezpieczeństwa. Równie ważnym środowiskiem kształtowania właściwych postaw w zakresie bezpieczeństwa jest środowisko szkoły (przedszkola, szkoły podstawowej, średniej, wyższej) nazywane często, jako intencjonalne środowisko wychowawcze. Jednostka ludzka w ciągu swego życia należy do różnych grup społecznych. Są to małe grupy liczące po kilka osób, grupy znacznie większe obejmujące kilkanaście lub kilkadziesiąt osób i grupy bardzo duże, takie jak zrzeszenia, towarzystwa. Stąd też możemy wyróżnić kolejną środowiskową przestrzeń kreowania bezpieczeństwa, jaką jest grupa rówieśnicza.

Na poczucie miejsca w środowiskowej przestrzeni bezpieczeństwa człowieka ma zatem wpływ wiele czynników o charakterze subiektywnym i obiektywnym, od geograficznych, poprzez kulturowe, po ekonomiczne.

Zakłada się, że całe lokalne otoczenie człowieka, w tym wszystkie elementy, które w szczególnych okolicznościach mogą stymulować jego działanie składają się na środowisko społeczne". Prowokuje ono poznawczo i zawiera potencjał zdolny doprowadzić podmiot do zachowań sprzyjających jego rozwojowi. W procesie kreacji przestrzennej muszą współistnieć elementy mające wymiar materialny, funkcjonalny, estetyczny oraz specyficznie ludzki. Takim wymiarem są określone więzi między ludźmi.

Kategoria więzi społecznej jest jedną z najważniejszych w socjologii. Określa ogół stosunków społecznych, instytucji i środków kontroli społecznej wiążących jednostki w grupy i kręgi społeczne oraz gwarantujących ich trwanie. Kategoria więzi społecznej pozwala na odróżnienie grupy społecznej od takich społecznych bytów, jak: kategoria społeczna, zbiór społeczny czy skład społeczny, w ramach których więź społeczna zasadniczo nie występuje.

14 A. Janowski, *Uczeń w teatrze życia szkolnego*, WSiP, Warszawa 1995, s. 56.

We współczesnym, postmodernistycznym, zglobalizowanym świecie zauważyć można tendencję do sięgania do źródeł, antropologicznego początku człowieka, które Michel Maffesoli nazywa trybalizmem, aby zaakcentować, że ludzka skłonność do tworzenia plemion (łac. *tribus* – plemię) jest rodzajem pierwotnego atawizmu. Wczesne chrześcijaństwo było przykładem trybalizmu, ale te bliższe współczesności nieformalne grupy zawodowe, stowarzyszenia, ruchy (np. Oburzonych czy samopomocowe, jak w Grecji w dobie kryzysu).

Przestrzeń i przedmioty stanowią istotny czynnik wpływający na bezpieczeństwo człowieka. Materializują relacje międzyludzkie i wpływają na rytm codziennych zadań. Kształtują poczucie tożsamości i wpływają na efektywność i poziom satysfakcji życiowej.

Człowiek doświadcza czasu na dwóch poziomach: jako świadomości czasu (gdy instrumentalnie zwraca uwagę na czas) i jako poczucia czasu (gdy czas jest ukrytym parametrem ludzkiej świadomości). Życie człowieka ma cechę przemijania: zaczyna się, trwa i kończy, a w procesie tym czas tworzy pewną skalę. Każdy ma swój czas osobisty, który ogniskuje się przede wszystkim na doświadczeniu czasu. Obszary czasu mogą mieć różną ważność i nasilenie dla jednostki, a co za tym idzie mogą być opatrzone różnym znakiem emocjonalnym: mogą być oceniane pozytywnie lub negatywnie.

Czasowo-przestrzenny wymiar bezpieczeństwa człowieka można ujmować w różny sposób. Określając z jednej strony czas kształtowania bezpieczeństwa personalnego, z drugiej strony miejsce (otoczenie).

Instytucjonalne i pozainstytucjonalne formy kształtowania bezpieczeństwa lokalnego

Ocena poczucia bezpieczeństwa mieszkańców na terenie małego terytorialnie obszaru np. gminy, parafii, wsi czy osiedla rozpatrywana winna być przez pryzmat wielu podmiotów instytucjonalnych i poza instytucjonalnych.

Wśród wielu z nich można wymienić ustawodawcę, rząd, sądy, prokuraturę, Policję, media, szkoły, kościoły i związki wyznaniowe, organy samorządowe wszystkich trzech szczebli, organizacje społeczne oraz społeczność lokalną.¹⁵ Jednak w realizacji tego zadania na terenie województwa, powiatu czy gminy uczestniczą oprócz organów administracji rządowej i samorządowej też organizacje społeczne i podmioty komercyjne, ale również nieformalne grupy obywateli i poszczególni mieszkańcy danego regionu. Z tego też powodu szczególna rola przypada wyspecjalizowanym

15 A. Pietrzkiewicz, *Spółczesność w systemie zapobiegania przestępczości*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie” 2017, z. 2(39), s. 71.

w tym zakresie podmiotom, przede wszystkim Policji, a wszystkie inne formacje wykonujące zadania policji administracyjnych mają obowiązek współpracy i współdziałania w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego.¹⁶

Samorząd terytorialny współpracuje i współdziała w zakresie bezpieczeństwa publicznego i porządku z Policją, a w kwestii ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej z Państwową Strażą Pożarną oraz organizacjami pozarządowymi wyspecjalizowanymi w danym zakresie.

Społeczność lokalna stanowi podstawowy i pierwotny rodzaj skupiska ludzkiego, towarzyszący człowiekowi obok rodziny, od zarania osiadłego trybu życia. Sformalizowaną, ustrukturalizowaną formą społeczności lokalnej, jest często gmina.

Najszerzy zakres zadań w tej kwestii przyznano gminie, co jest zgodne z konstytucyjną zasadą subsydiarności. Gminy mogą realizować je przy pomocy straży gminnej (miejskiej) jako samorządowej formacji umundurowanej. Podstawową funkcją gminy jest zaspokajanie potrzeb społeczności lokalnej. Stan bezpieczeństwa i porządku publicznego w realizacji przez gminy zadań o charakterze publicznym uzależniony jest od właściwie funkcjonujących organów gminy oraz od odpowiedniej formalizacji prawnej, czyli tworzenia m.in. prawa miejscowego.¹⁷

Straż gminna (miejska) swoje zadania w zakresie ochrony porządku publicznego wykonuje na podstawie ustaw i aktów prawa miejscowego.¹⁸ Efektywność działań samorządu terytorialnego na rzecz zagwarantowania bezpieczeństwa lokalnego zależy od szybkiego identyfikowania zagrożeń i odpowiedniej elastyczności i kreatywności działań w przyjętych sposobach jego zapewnienia.

Dlatego wszelkie działania samorządu terytorialnego w dziedzinie bezpieczeństwa i porządku publicznego ukierunkowane muszą być na tworzenie odpowiednich strategii bezpieczeństwa, planów i programów prewencyjnych. Jak podaje Marek Mączyński, w polskich realiach prawnych jedynym narzędziem pozwalającym na harmonizowanie działań na rzecz bezpieczeństwa lokalnego, umocowanym w akcie rangi ustawowej, są powiatowe programy zapobiegania przestępczości oraz ochrony bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego.¹⁹

Refleksję tą należy wziąć pod uwagę budując wszelkie programy prewencji dla społeczności lokalnych. W klasycznym ujęciu budowania programów prewencji, zostały one podzielone na programy: informacyjne, edukacyjne, alternatyw, interwencyjne, zmian środowiskowych, zmian przepisów.

¹⁶ A. Pietrzkiewicz, *Prawno-organizacyjne formy współdziałania Policji ze strażami ochrony przyrody województwa podkarpackiego*, w: red. E. Ura, *Współdziałanie Policji z innymi podmiotami w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2021, s. 186.

¹⁷ S. Bentkowski, *Ocena bezpieczeństwa gminy w zakresie realizacji zadań publicznych*, w: E. Ura, E. Feret, S. Pieprzny (red.), *Zagadnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego jednostek samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2019, s. 77.

¹⁸ A. Pietrzkiewicz, *Logistyka w funkcjonowaniu, tradycje i współczesność Policji miejscowej – Straży Miejskiej Miasta Krosna*, w: D. Hryszkiewicz, M. Płotka (red.), *Zarządzanie logistyką w administracji publicznej*, Wydawnictwo Akademii Policji, Szczytno 2016, s. 210.

¹⁹ M. Mączyński, *Bezpieczeństwo lokalne; mit czy rzeczywistość?*, w: E. Ura, E. Feret, S. Pieprzny (red.), *Zagadnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego jednostek samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2019, s. 52.

Bardzo istotną rolę pełnią konsultacje społeczne, informacje i szkolenia. Przygotowanie programu musi poprzedzać analiza stanu bezpieczeństwa z uwzględnieniem badania środowiska (analiza warunków życiowych w wymiarze środowiskowym, socjalnym, kulturowym, ekonomicznym, technologicznym), badania przestępczości i zagrożeń (konieczne jest uwzględnienie badania odczuć mieszkańców, konstrukcja mapy patologii uwzględniające również raporty policyjne, MOPS-u, GOPS-u itp.), prowadzenie konsultacji społecznych oraz na bazie przeprowadzonych konsultacji identyfikacja innych specyficznych dla danej społeczności lokalnej czynników.²⁰

Za organizację zadań o charakterze publicznym zasadniczo odpowiadają organy administracji publicznej, jednak w celu zwiększenia skuteczności działań część z nich przekazywana jest innym podmiotom administrującym, wśród których znajdują się również organizacje pozarządowe. Są to podmioty społeczne lub prawne, które w obecnej rzeczywistości na podstawie przepisów ustawowych, zawieranych porozumień administracyjnych i umów oraz poprzez współdziałanie realizują znaczną część zadań publicznych.²¹

Główną ich cechą charakterystyczną jest to, że nie są one w żaden sposób powiązane z władzami państwowymi. Na swoją działalność nie otrzymują rządowego wsparcia. Posiadają indywidualny, wewnętrzny statut, według którego działają. Mogą funkcjonować w bardzo zróżnicowanych formach prawnych. W Polsce najpopularniejsze z nich to: stowarzyszenia, fundacje, federacje, związki zawodowe, organizacje pracodawców, kościoły i związki wyznaniowe, koła gospodyń wiejskich, koła łowieckie, cechy rzemieślnicze itd.

Zadania i cele statutowe wszystkich organizacji pozarządowych ukierunkowane są na działania społecznie użyteczne. W miarę rozwoju tego sektora publicznego organizacje pozarządowe zaczęły funkcjonować w sposób profesjonalny i skuteczny. Zapewnienie bezpieczeństwa obywatelom to podstawowa funkcja wyspecjalizowanych organów państwowych, jednak w tym zakresie konieczna jest ich współpraca ze społecznościami lokalnymi doskonale znającymi problemy oraz istniejące zagrożenia.

Przykładami polskich organizacji pozarządowych obejmujących swoim działaniem obszar całego kraju i posiadającymi w zakresie zadań statutowych bezpieczeństwo i porządek publiczny są m.in.: Związek Ochotniczych Straży Pożarnych, Polski Czerwony Krzyż, Caritas, Polski Komitet Pomocy Społecznej, Polska Akcja Humanitarna, Fundacja Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, Górskie Ochotnicze Pogo-

20 A. Wolski, *Bezpieczeństwo personalne na gruncie społeczności lokalnej*, w: „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania Ochroną Pracy” 2018, s. 172.

21 B. Jaworski, *Policja administracyjna*, Wydawnictwo TNOiK, Toruń 2019, s. 372.

towie Ratunkowe, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, International Police Association – Międzynarodowe Stowarzyszenie Policji Sekcja Polska.²²

Szczególne znaczenie w społeczeństwie w dziedzinie bezpieczeństwa i porządku publicznego odgrywa działalność związana z ratowaniem życia, zdrowia i mienia ludności. Zdecydowanie najliczniejszymi organizacjami w tym zakresie są Ochotnicze Straże Pożarne (OSP). Jednostki OSP ściśle współdziałają z jednostkami organizacyjnymi Państwowej Straży Pożarnej oraz innymi podmiotami i instytucjami w celu zapewnienia bezpieczeństwa obywateli na terenie swego działania (miasta i gminy) lub wspomagają sąsiednie obszary w ramach poczynionych uzgodnień lub umów.

Pomiędzy działalnością ratowniczą a społeczną umiejscowione są kursy ratownicze i kampanie społeczne. Ta szeroko rozumiana działalność edukacyjna prowadzona jest w szkołach, wiejskich lub miejskich świetlicach, jednostkach OSP, a nawet podczas lokalnych uroczystości. Oferta skierowana jest najczęściej do wszystkich okolicznych mieszkańców, bez względu na wiek, wyznanie religijne czy poglądy polityczne. Pozwala to kształtować podstawy i edukować w dziedzinie ogólnego bezpieczeństwa i ochrony przeciwpożarowej zarówno własnych członków, jak i lokalną społeczność. Dzięki organizowaniu szkoleń i pogadań w szkołach na temat bezpieczeństwa, ochrony przeciwpożarowej czy udzielania pierwszej pomocy strażacy uczą dzieci i młodzież, jak dbać o własne bezpieczeństwo, jak postępować w przypadku wystąpienia pożaru lub innego zagrożenia zdrowia i życia. Przekazują również przydatne informacje na temat wzywania pomocy z wykorzystaniem numerów alarmowych. Jednostki OSP wnoszą też istotny wkład w życie kulturalne lokalnych społeczności. Podtrzymują lokalne zwyczaje i tradycje, zakładają izby pamięci oraz prowadzą kronikę swojej jednostki. Wspierając kampanie społeczne i organizując pogadanki związane z ekologią, działają na rzecz ochrony środowiska. Poprzez działalność charytatywną wspierają osoby będące w potrzebie, często współpracując przy tym z gminnymi instytucjami pomocowymi.²³

W tym miejscu należy zwrócić szczególną uwagę na szeroki zakres działalności na rzecz bezpieczeństwa ludzi kolejnej organizacji pozarządowej, jaką jest Polski Czerwony Krzyż (PCK). Jest to historycznie uznana, funkcjonująca na terenie Rzeczypospolitej Polskiej organizacja. Obecnie działa w oparciu o rozwiązania ustawowe oraz statut będący załącznikiem do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 września 2011 roku w sprawie zatwierdzenia statutu Polskiego Czerwonego Krzyża.²⁴

Polski Czerwony Krzyż jest częścią Międzynarodowego Ruchu Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca. W swoich działaniach kieruje się ośmioma zasa-

22 A. Pietrzkiewicz, *Samorząd a organizacje pozarządowe w systemie bezpieczeństwa*, w: „Ius Et Administratio”, nr 53 (4), 2023, s. 144.

23 A. Pietrzkiewicz, *Samorząd a organizacje pozarządowe w systemie bezpieczeństwa*, w: „Ius Et Administratio”, nr 53 (4), 2023, s. 148.

24 Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 września 2011 roku w sprawie zatwierdzenia statutu Polskiego Czerwonego Krzyża (Dz.U. z 2011, nr 217, poz. 1284).

dami: 1) upowszechnianie międzynarodowego prawa humanitarnego; 2) prowadzenie Krajowego Biura Informacji i Poszukiwań; 3) promocja honorowego krwiodawstwa; 4) niesienie pomocy ofiarom klęsk żywiołowych i katastrof w kraju i za granicą; 5) opieka i pomoc socjalna; 6) promocja właściwych zachowań zdrowotnych i ekologicznych; 7) szkolenia z zakresu udzielania pierwszej pomocy zgodne ze standardami Unii Europejskiej; 8) działalność edukacyjna wśród dzieci i młodzieży, wolontariat.²⁵

Szczególne znaczenie w dziedzinie bezpieczeństwa i porządku odgrywa działalność International Police Association Międzynarodowego Stowarzyszenia Policji Sekcja Polska. Jest to stowarzyszenie funkcjonujące w Polsce od 13 stycznia 1992 roku, kiedy to Sąd Wojewódzki w Poznaniu dokonał wpisu do rejestru pod pozycją ST 447, obecnie nr KRS 0000154720. Stowarzyszenie od 2006 roku posiada status organizacji pożytku publicznego i ma prawo do pozyskiwania odpisu od podatku dochodowego od osób fizycznych. Przynależność do stowarzyszenia jest dobrowolna. Członkami IPA Sekcja Polska mogą być osoby pełniące służbę w Policji i Straży Granicznej oraz emeryci i renciści tych formacji, którzy nie są skazani prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe umyślne, ścigane z oskarżenia publicznego.²⁶

W wielu krajach zachodniej Europy o ugruntowanej demokracji na szczeblu lokalnym rozpowszechnioną praktyką są konsultacje społeczne, jako nieodłączny element partycypacji obywatelskiej. W Polsce idea ta też zaczyna być coraz częściej postrzegana i akceptowana. Proponowane konsultacje społeczne stanowią jedną z trzech form aktywizacji społecznej: informowanie, konsultowanie, współdecydowanie. Zasadniczym celem konsultacji społecznych jest nawiązanie dialogu oraz podjęcie decyzji, które nie będą antagonizować społeczności lokalnej (szczególnie na linii elita rządząca, masa społeczna) i pozwolą na rozwiązanie ważnej kwestii w zgodnie z oczekiwanym społecznym interesem.²⁷

Bazując na dotychczasowych informacjach, można zaznaczyć, iż konsultacje społeczne pełnią szereg funkcji w kształtowaniu poczucia bezpieczeństwa na poziomie strukturalnym jak personalnym: informacyjną, partycypacyjną, identyfikacyjną, kreatywną, korygującą.²⁸

Do najczęściej stosowanych metod konsultacji należą:

1. Publiczne wezwanie do zgłaszania opinii, warianty tej metody to: konsultacje w formie pisemnej, konsultacje w formie elektronicznej.
2. Publiczne spotkania z mieszkańcami (spotkania otwarte, konferencje), w założeniu, publiczne spotkania (spotkania otwarte) adresowane są do szerokiego

25 Informacja o PKC: <https://pck.pl/o-nas/> [dostęp: 04.05.2023].

26 § 10 Statutu International Police Association Międzynarodowe Stowarzyszenie Policji Sekcja Polska – uchwała nr 22/K/2018 z dnia 14 kwietnia 2018 r.

27 A. Wolski, *Bezpieczeństwo personalne na gruncie społeczności lokalnej*, w: „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania Ochroną Pracy” 2018, s.172.

28 Z. Zychowicz, *Przeprowadzanie konsultacji społecznych w samorządzie*, Instytut Rozwoju Regionalnego, Szczecin 2011, s. 10.

grona zainteresowanych. Inną odmianą spotkań publicznych, podobnie odwołującą się do tzw. próby przypadkowej (nielosowej) są punkty konsultacyjne (stacjonarne bądź ruchome). Idea tej metody polega na stworzeniu miejsca, do którego podchodzą mieszkańcy i przedstawiają swoje opinie na przygotowanych kwestionariuszach lub zgłaszają je osobom prowadzącym konsultacje.

3. Wysłuchanie publiczne.
4. Jakościowe metody badania opinii.
5. Ilościowe badania reprezentacyjne lub badania pełne (referendum).
6. Konsultacje eksperckie.
7. Prace zespołowe: warsztaty obywatelskie i konferencje.²⁹

Harmonogram wpasowuje się również w działania z zakresu planowania strategii bezpieczeństwa lokalnego. Wybór metody i środków w dużej mierze zależy od wyboru między komunikacją bierną a aktywną. W zbiorze biernym występują: plakaty, ogłoszenia foldery, ulotki, materiały informacyjne, biuletyny, katalogi, podręczniki, informatory, książki z ćwiczeniami dla dzieci, newsletter, biuletyn wysyłany pocztą elektroniczną, wykłady, książki, komiksy, raporty techniczne, przekazy medialne, reklamy/ogłoszenia w prasie, wkładki do gazet, billboardy itp. Do zbioru aktywnego zalicza się: festyny, dyskusje grupowe, dyskusje w małych grupach, dyskusje w parach, debaty, spotkania publiczne, zebrania, panele eksperckie, zbieranie danych ilościowych i jakościowych, linia telefoniczna, zabawy, gry, testy, konkursy, warsztaty, szkolenia, ćwiczenia w grupie, ćwiczenia w małych grupach, ćwiczenia indywidualne, doradcy domowi, studium przypadku, demonstracje, filmy, happeningi, forum internetowe, e-learning, konferencje prasowe, punkty kontaktowe, centra edukacji, wycieczki tematyczne.³⁰

Podsumowanie

W funkcjonowaniu społeczeństw lokalnych dostrzec można nieustanną ewolucję pojęć: bezpieczeństwa i entropii. Zapewnienie bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego należy do sfery zadań administracji publicznej i to ona ponosi odpowiedzialność za odpowiedni ich poziom w codziennym funkcjonowaniu obywateli.

Bezpieczeństwo lokalne staje się bardzo ważnym aspektem z punktu widzenia poszczególnych mieszkańców danych terenów, a także z perspektywy globalnej. Mieszkańcy coraz częściej wspólnie z władzami lokalnymi próbują tworzyć różnego

²⁹ Z. Zychowicz, *Przeprowadzanie konsultacji społecznych w samorządzie*, Instytut Rozwoju Regionalnego, Szczecin 2011, s. 3-4.

³⁰ M. Grodzioska-Jurczak, M. Tarabula-Fiertak, *Jak projektować i prowadzić działania informacyjno-konsultacyjne na obszarach chronionych?* Instytut Nauk o Środowisku, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2010, s. 13.

rodzaju programy prewencyjne, których celem jest polepszenie bezpieczeństwa na obszarze działania danego samorządu.

Ponadto kreowana jest współpraca z Policją czy innymi formacjami mundurowymi. W szczególności bardzo pomocna dla społeczności lokalnych jest działalność społeczno – organizatorska prowadzona przez służby mundurowe.

Równie istotne jest powoływanie różnych komisji bezpieczeństwa, których zadaniem jest debatowanie i dochodzenie do konsensu w sprawach bezpieczeństwa lokalnego. W niektórych jednostkach samorządu terytorialnego bardzo istotną rolę pełnią lokalne strategie zapewnianie bezpieczeństwa. Ich istotą jest kreowanie odpowiednich strategii działań profilaktycznych, zapobiegania przestępczości w skali lokalnej, wprowadzanie określonych działań społecznych i policyjnych.

Bardzo istotną sprawą dla polepszenia bezpieczeństwa społeczności lokalnych jest inicjowanie odpowiednich zachowań społecznych, w tym kształtowanie prospołecznych zachowań. Koncentrują się one na zapewnieniu bezpieczeństwa w szkole, rodzinie, środkach komunikacji miejskiej/gminnej, ruchu drogowym itp.

Równie ważne są działania mające na celu pobudzenie aktywności obywatelskiej na rzecz bezpieczeństwa. W tym obszarze mieszczą się tworzenie grup sąsiedzkiej czujności, patroli obywatelskich, straży i innych formacji obywatelskich.

Bibliografia

Literatura

- Bentkowski S., *Ocena bezpieczeństwa gminy w zakresie realizacji zadań publicznych*, w: Ura E., Feret E., Pieprzny S. (red.), *Zagadnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego jednostek samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2019.
- Fromm E., *Ucieczka od wolności*, Wydawnictwo Czytelnik, Warszawa 2000.
- Giddens A., *Nowoczesność i tożsamość*, PWN, Warszawa 2001.
- Grodzioska-Jurczak M., Tarabula-Fiertak M., *Jak projektować i prowadzić działania informacyjno-konsultacyjne na obszarach chronionych?* Instytut Nauk o Środowisku, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2010.
- Illeris K., *Trzy wymiary uczenia się. Poznawcze, emocjonalne i społeczne ramy współczesnej teorii uczenia się*, tłum. A. Jurgiel, Wydawnictwo DSWK TWP, Wrocław 2006.
- Jałowiecki B., *Społeczne wytwarzanie przestrzeni*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1988.
- Janowski A., *Uczeń w teatrze życia szkolnego*, WSiP, Warszawa 1995.
- Jaworski B., *Policja administracyjna*, Wydawnictwo TNOiK, Toruń 2019.
- Kowalczyk S., *Filozoficzne koncepcje wartości*, „Collectanea Theologica” 1986, nr 56.
- Kukułowicz T., Całka E., *Podmiotowość wychowanka*, w: Adamski F. (red.), *Poza kryzysem tożsamości*, Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, Kraków 1993.
- Mathews G., *Supermarket kultury. Globalna kultura a tożsamość jednostki*, Wydawnictwo PIW, Warszawa 2003.
- Mączyński M., *Bezpieczeństwo lokalne; mit czy rzeczywistość?* w: Ura E., Feret E., Pieprzny S. (red.), *Zagadnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego jednostek samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2019.
- Mikuła B., *Kapitał intelektualny jako przedmiot zarządzania*, „Problemy Jakości” 2002, nr 4.
- Obuchowski, *Studia z psychologii emocji, motywacji i osobowości*, Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław 1985.
- Pietrzkiewicz A., *Logistyka w funkcjonowaniu, tradycje i współczesność Policji miejscowej – Straży Miejskiej Miasta Krosna*, w: Hryszkiewicz D., Płotka M. (red.), *Zarządzanie logistyką w administracji publicznej*, Wydawnictwo Akademii Policji, Szczepiwo 2016.
- Pietrzkiewicz A., *Prawno-organizacyjne formy współdziałania Policji ze strażami ochrony przyrody województwa podkarpackiego*, w: Ura E. (red.), *Współdziałanie Policji z innymi podmiotami w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2021.
- Pietrzkiewicz A., *Samorząd a organizacje pozarządowe w systemie bezpieczeństwa*, [w:] „Ius

Et Administratio" nr 53 (4) 2023.

- Pietrzkiewicz A., *Społeczeństwo w systemie zapobiegania przestępczości*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie”, z. 2(39), 2017.
- Prokopiuk W., *Współczesne aspekty przestrzeni edukacyjnej (wychowawczej)*, w: Izdebska J., Szymanowska J. (red.), *Wielowymiarowość przestrzeni życia współczesnego dziecka*, Wydawnictwo Trans Humana, Białystok 2009.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 września 2011 roku w sprawie zatwierdzenia statysu Polskiego Czerwonego Krzyża (Dz.U. z 2011, nr 217, poz. 1284).
- Tomaszewski T., *Człowiek jako podmiot i człowiek jako przedmiot*, w: Reykowski J., Obuchowski K. (red.), *Studia z psychologii emocji, motywacji i osobowości*, Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław 1985.
- Statutut International Police Association Międzynarodowe Stowarzyszenie Policji Sekcja Polska – uchwała nr 22/K/2018 z dnia 14 kwietnia 2018 r.
- Szczepański M. S., *Podróże po mniejszym niebie*, „Gazeta Uniwersytecka”, Nr 4, 2002.
- Wolski A., *Bezpieczeństwo personalne na gruncie społeczności lokalnej*, w: „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania Ochroną Pracy”, Nr 1(14)/2018, s.157-180 DOI: 10.32039/WSZOP/1895-3794-2018-14
- Zuziak W., *Podstawy antropologiczne zaufania. Czy jeszcze sobie ufamy?* w: Zuziak W., Mysona Barska J. (red.), *Zaufanie w życiu publicznym*, T.6, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, Kraków 2014.
- Zychowicz Z., *Przeprowadzanie konsultacji społecznych w samorządzie*, Instytut Rozwoju Regionalnego, Szczecin 2011.

Źródła prawa

Uchwała nr 22/K/2018 z dnia 14 kwietnia 2018 r. § 10 Statutu International Police Association Międzynarodowe Stowarzyszenie Policji Sekcja Polska

Źródła internetu

<https://pck.pl/o-nas/>